

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационния труд

на

МАРИЯ РАДИЛОВА РАДЕВА,

докторант към Катедра „Музика“

Факултет по науки за образованието и изкуствата

СУ „Св. Климент Охридски“

на тема:

„ИГРАТА В МУЛТИМЕДИЙНОТО ОБУЧЕНИЕ ПО МУЗИКА“

за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“
в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално
направление 1.3 Педагогика на обучението по... (Методика на
обучението по музика)

РЕЦЕНЗЕНТ: проф. дпн Марияна Булева-Петрова
Катедра „Музика“, Педагогически факултет,
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

Предложеният за защита дисертационен труд е на тема, която по оригинален начин съчетава в единство различните професионални компетенции на дисертантката. Мария Радева притежава музикалнопедагогическо образование и магистратура по Музикални и мултимедийни технологии; работила е и като учител по музика, и като тонрежисьор с опит и в телевизия, и в радио. Основните дейности, практикувани от нея, са: запис, продуциране, режисиране, дизайн, едитинг, монтаж, смесване и мастериране на звук за рекламни клипове, презентационни филми, изработка на радио предавания, IVR, телевизионни филми, дублаж, пост-продукция за сериали и тв предавания, подбор и адаптиране на музика за реклами, сериали, тв. и радио предавания, и други. В педагогическия си опит тя откроява: оформяне на цялостни танцово-музикални тържества, обогатяване на музикалната култура на децата, създаване на интерес към музикалните дейности.

Тези посоки на професионална изява и на творчески търсения намират своята пресечна точка в *играта* като културен феномен. Това

придава на дисертационната разработка двете основни качества, които характеризират един научен труд: **значимост** на обекта и **актуалност** на предмета на изследване. Видимо е и още едно безспорно достойнство на разработката: **мащабният поглед към проблематиката**, който гарантира на труда висок коефициент на информативност, поставя всеки един от подобектите в максимално широк контекст и задава перспективи за бъдещи изследвания. Както отбелязва самата авторка: „История и традиция в образа на играта, традиция и новаторство в образа на образованието, бъдеще за хомо луденс в неизбежно дигитализираща се реалност е актуална и не само педагогическа, но изключително морално-етична и културологична перманентна проблематика“ (с. 7).

Дисертационният труд е в обем на 257 страници основен текст, Речник, Библиография и 6 на брой приложения. Библиографията съдържа източници на кирилица, на латиница и интернет адреси.

В Увода авторката задълбочено аргументира своя обект, предмет, цели, задачи и извежда убедително следната хипотеза: *Игровият метод в комбинация с мултимедията дават продължителен и ефективен резултат относно внимание, интерес, емоционална ангажираност, мотивация за развитие, положителна реакция по отношение на музиката и други изкуства, ефективно субект-субективно взаимодействие учител-ученици; активното прилагане на мултимедия и игра благоприятстват възпитателния процес и провокират детската креативност* (с. 13). Новостта на проблема се обосновава през следното обективно обстоятелство: „Играта и мултимедийното обучение по музика са специфични проблематики, разглеждани подробно в съответни модули, но не и като основополагаща комбинация“ (с. 6).

Мария Радева генерира предложения от нея нов педагогически подход по линията *игра – мултимедия – синергия*, прочетени през триадата *традиция – съвремие – универсалност*. Това е не само убедителна, но и

значима теза, формулирането на която, според мен, само по себе си е ярък принос на дисертацията, тъй като в излизащите на повърхността реалии се проектират измеренията на генералните ценностни ориентири в образованието. Поздравявам авторката за тази несъмнена находка, представена при това в синтезен табличен вид, който визуализира хоризонталните и вертикалните зависимости, заложи в идеята.

Най-обширен е вторият раздел на дисертацията („Теоретико-методологични аспекти и постановка на проблема“), който има за цел да даде теоретичната база и методологичната обосновка на проблема. Авторката прекосява накратко историята на педагогиката, като акцентира върху онези педагогически възгледи, които стимулират свободата и творческата изява на учениците и които ги мотивират. Така тя намира опора в образователната традиция.

Обширен текст дисертантката посвещава и на съвременното състояние на образованието. Тя достига до редица обобщения, сред които особено важно значение има следният: *„Градивната заетост, позитивната нагласа и динамиката на учебния процес, обобщено, е успешна комбинация, водеща до удовлетвореност и щастие, до вътрешна мотивация и до конструктивно мозъчно натоварване без преумора“* (с. 48). Мария Радева се придържа към своето убеждение, че чрез играта в българското училище може да навлезе „постепенно, безусловно, спонтанно и ефективно“ слабото му звено – практиката. На тази основа, според нея, успешно ще стъпи следващата фаза на „поетапното усложняване както на професионалния език, така и на практическите упражнения, съответно на теоретичното разбиране и на все по-цялостното възприемане на музиката като явление, като изкуство, като необходимост“ (с. 119).

Текстовете в този обемен раздел са разработени на принципа на компендиума, като включват обзорна и систематизирана информация по всички въпроси, свързани с образованието: основните тенденции и

подходи в него (II.1.2), психолого-педагогическите му аспекти (II.1.3, II.1.7.), участниците в образователния процес (II.1.4, II.1.5, II.1.8) и пр. Към всички разисквани проблеми са предложени различни съвременни възгледи, класификации, съдържателни структури, качествени и количествени характеристики на понятията и явленията.

В самостоятелни подраздели са разгледани детайлно ключовите компоненти на дисертационния проблем: играта (с. 108-181), мултимедията (с. 181-207), синергията (с. 207-227). Демонстрирано е широко познание, базирано на множество съвременни разработки. Бих препоръчала, ако се предприеме цялостно публикуване на текста, мислите и сентенции, които принадлежат на мислители и учени от различни епохи, да бъдат подсигурени с препратки към съответните източници, тъй като към много от тях в момента липсва библиографско позоваване.

Съществен момент в същия раздел е разглеждането на игрите според приложимостта им към различните възрастови групи, което центрира и конкретизира огромната по количество информация. За *ранната училищна възраст* авторката извежда следните игрови приоритети: подвижни игри (народни хора, перкусия на тялото, методът BAPNE); ролеви игри, казуални игри, където именно се намесват възможностите и на видео игрите. За *средната училищна възраст* (11-15 години) се считат като подходящи ситуационните игри, игрите-драматизации, фантазната игра. Важен момент е изразеното от Мария Радева мнение, че учениците от *горния курс* (9. и 10. клас) са най-облагодетелствани по отношение на видово богатство и вариативност на играта: от подвижните игри под форма на фолклорни танци до делови и комбинаторни/пермутационни игри. Намирам за изключително ценно обхващането на всички възрастови групи под знака на игровата дейност, особено що се отнася до горния курс. Това не само разширява целевата група на дисертационната експериментална идея, но се заявява и като принципен образователен подход, който

обикновено по инерция се разглежда главно по отношение на ДГ и ранната училищна възраст. Широкият спектър, в който игровото начало присъства в разработката, има важно значение, тъй като това е пътят към поддържането на духа на „играещия човек“ в ученето за цял живот.

Авторката не подценява и рисковете от мултимедийната среда. Ценен момент в нейното разбиране по въпроса е изразен в тезата за **комбинацията и баланса** между непреходни, традиционни и напредничави системообразуващи фактори (с. 203).

Експерименталната работа, на основата на която се доказва хипотезата, е представена в разработката двукратно: като съдържание на третия раздел („Практически доказателства на хипотезата. Резултати“) и – малко по-подробно – като Приложение. От приложението става ясно, че експериментът е заложен при ученици от 5. и 7. клас и се базира на различни дейности. Като цяло може да се допусне, че теоретичният раздел на дисертацията, въпреки дедуктивното си звучене, стъпва на достатъчно емпиричен опит, който инспирира търсенията в теоретико-методологичен план. За това свидетелстват и два от приносите, формулирани лично от дисертантката: „Практическият ми опит, довел до необходимостта от теоретична обосновка, представя аргументирано предложение, базирано на емпирично проверена методология, което е с потенциал да допринесе за подмяна на учебната матрица със система, която е приятна за учащите, интелектуално и емоционално провокативна, и резултатна.“; „Заложената в идеята на дисертацията промяна се случва реално и независимо, в най-малката образователна клетка и на базово ниво. Т.е. при приложение на игрово-мултимедийната система, промяната се заражда и доказва най-напред в действителна учебна среда, от друга страна – тръгва от вътреучебните взаимоотношения между преподавател и обучаеми, а това е добра обосновка за по-глобална методологична трансформация.“

Самият експеримент е представен в описателен вид, а изводите се базират на наблюдения. Експериментът е по-близък до качествените изследвания, които генерират хипотези. Би могло да се предполага, че Задача 4 *„Използване на свободни мобилни приложения с цел изработване на мултимедиен продукт и анализирането му“* съответства на заложения в Увода компонент на предмета на изследване: *„- игра в мултимедийна среда (осъзнато и комплексно комбиниране на елементи, характеризиращо се със свобода на боравенето и импровизирането с мултимедията).“* По този повод дисертантката предвижда разработките да доведат до постигане на съвършено нови резултати както в смисъл на текущ продукт, така и в смисъл на общуване и взаимодействие между участниците в процеса. Съответно първата задача от експеримента *„Слушане на музика в час и по-точно –звучене на музика през по-голямата част от времето“* вероятно кореспондира с предвидения в изследователския предмет елемент *„звучаща музика в кабинета по музика с цел привикване към звученето на качествена такава и натрупване на слухови представи, базови за цялостното по-нататъшно обучение по музика и други изкуства, както и за развитието на личността изобщо“*. Мултимедията се намесва в експеримента и по повод споменатата идея за създаване на vlog-продукт на тема *„звуково оформление на електронна игра“*, както и при създаването на презентация за фолклорните области.

Интересни и в духа на теоретичната разработка са задачите, произтичащи от непреднамерени ситуации. Те изискват голямо педагогическо майсторство, залагат на силната импровизационна способност на преподавателя, но и на умението му да „улавя“ голямата тема в малкия детайл. Споделям и изказаното от авторката мнение във връзка със сложността на материала по предмета „Музика“, която сама по себе си не се явява проблем – проблем са неподходящите подходи.

Бих искала специално да изтъкна, че при описанието на експеримента Мария Радева не спестява т. нар. от нея „спорни пунктове“ и недостатъци. Това създава реална картина и ни най-малко не внася съмнение в потвърждаването на хипотезата. Тъкмо обратното – коректното наблюдение с отчитане на естествените отклонения от предвидените ефекти придава на изводите обективност и убеждава читателя в успешните резултати от експеримента. Бих препоръчала при евентуално публикуване на разработката, авторката да разшири този раздел с информация за точната формулировка на всяка задача, за музикалния материал, ползван в нея, за мястото ѝ в учебния процес. Желателно е текстът да се снабди с препратки към Приложенията, където авторката предлага богат набор от конкретни идеи за музикално-игрова дейност и за ползване на мултимедийни материали. Така теоретичните положения и педагогическите наблюдения ще се обогатят с практически примери.

Мария Радева е формулирала пет приноса, които убедително представят новостта на изследването и напълно съответстват на дисертационната разработка. Изцяло приемам и формулираните в края на Заключение по-обща приноси: *философски аспект – общочовешки план – образователен аспект – локално значение – глобално значение*. Всъщност именно така трябва да се чете целият дисертационен текст: като мащабно, бих казала – глобално извеждане на трупания с години емпиричен опит до равнището на теоретично значими и методически перспективни постановки. Те могат да убедят и мотивират всеки опитен педагог да търси свои творчески подходи в решаването на генералната идея *игра – мултимедия – синергия*. И именно в хоризонта на тази преценка поздравявам дисертантката и научния ръководител за смелостта да се постави на стабилни основи убеждението за методическо обновяване на преподаването на предмета Музика в българското училище.

Мария Радева е реализирала три публикации по темата: FNPP EPUB 2017 broi 7 (Музиката в образованието и образованието за обществото), FNPP EPUB 2017 broi 8 (Играта и ролята ѝ в обучението по музика), Музикални хоризонти, бр. 2, 2018 година (Играта в мултимедийното обучение по музика). Авторефератът отговаря на съдържанието на разработката и е изработен коректно и подробно.

Въз основа на всичко казано дотук давам своята професионална подкрепа и призовавам уважаемите членове на научното жури да присъдят на Мария Радилова Радева образователната и научна степен „Доктор“ в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по... (Методика на обучението по музика).

20.12. 2018

Рецензент:.....

(проф. дн Марияна Булева)